

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АПК ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А. Верзун, к. е. н., доцент,

В. Ковалів, к. е. н., доцент,

О. Шолудько, к. е. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© А. Верзун, В. Ковалів, О. Шолудько, 2015

Верзун А., Ковалів В., Шолудько О. Стан і перспективи банківського кредитування АПК Львівської області

Розглянуто особливості та сучасний стан банківського кредитування аграрного сектору Львівської області. Охарактеризовано основні тенденції залучення кредитних ресурсів, зокрема в розрізі їх строківості. Протягом досліджуваного періоду підприємства АПК залучали переважно короткострокові кредити, що не дає їм змоги забезпечити процес розширеного відтворення. Аналізується вартість кредитних ресурсів, структура їх залучення за галузями. Банківські установи у кредитуванні надають перевагу підприємствам переробної галузі, оскільки вони мають значно вищий рівень кредитоспроможності порівняно зі сільськогосподарськими підприємствами. Досліджене місце держави у процесі стимулювання банківського кредитування аграрного сектору. Встановлено, що програма часткової компенсації вартості кредитних ресурсів не є ефективною. Пільгові кредити надаються зазвичай не сільськогосподарським підприємствам, які найбільше їх потребують, а переробним, які і так мають достатній рівень ліквідності. Окреслено основні напрями вдосконалення кредитного забезпечення аграрного сектору економіки. Для цього необхідно сформуванню такої системи взаємовідносин виробник – банківська установа – держава, яка б дала змогу отримати доступ до кредитних ресурсів широкому колу виробників, максимально здешевити їх вартість, забезпечити ефективне використання бюджетних коштів.

Ключові слова: банківське кредитування, пільговий кредит, відсоткова ставка, цільове призначення, позичальник.

Verzun A., Kovaliv V., Sholudko O. State and prospects of bank lending the agroindustrial complex of Lviv region

In the article describes the peculiarities and current state of the banking crediting of agrarian sector in Lviv region. Describes major trends of attracting credit resources, including in the context of their urgency. During the analyzed period, agricultural enterprises attracted mainly short-term loans, making it difficult for them to ensure the process of expanded reproduction. Analyzed the cost of credit resources, their structure attract industries. Banking institutions prefer lending to enterprises of the processing industry, because they have a much higher level of creditworthiness compared to agricultural enterprises. Explores the place of the state in the process of stimulating Bank lending to the agricultural sector. Found that the program of partial compensation of cost of credit resources is not effective. Concessional loans are mainly not agricultural enterprises that most need them, and those processors that have a sufficient level of liquidity. Outlined the main directions of improving credit provision to the agricultural sector of the economy. For this purpose it is necessary to form a system of relations between producer – banking institution – the state, which would allow access to credit to a wide range of manufacturers, to cheapen the cost, to ensure the effective use of budgetary funds.

Key words: bank lending, soft loan, interest rate, the purpose of, the borrower.

Верзун А., Ковалів В., Шолудько О. Состояние и перспективы банковского кредитования АПК Львовской области

Рассмотрены особенности и современное состояние банковского кредитования аграрного сектора Львовской области. Охарактеризованы основные тенденции привлечения кредитных ресурсов, в том числе в разрезе их срочности. За исследуемый период предприятия АПК привлекали в основном краткосрочные кредиты, что не позволяет им обеспечить процесс расширенного воспроизводства. Анализируется стоимость кредитных ресурсов, структура их привлечения по отраслям. Банковские учреждения

при кредитованні отдають предпочтение предприятиям перерабатывающей отрасли, поскольку они имеют более высокий уровень кредитоспособности по сравнению с сельскохозяйственными предприятиями. Исследуется место государства в процессе стимулирования банковского кредитования аграрного сектора. Установлено, что программа частичной компенсации стоимости кредитных ресурсов не является эффективной. Льготные кредиты предоставляются в основном не сельскохозяйственным предприятиям, которые больше всего в них нуждаются, а перерабатывающим, которые и так имеют достаточный уровень ликвидности. Определены основные направления совершенствования кредитного обеспечения аграрного сектора экономики. Для этого необходимо создать такую систему взаимоотношений производитель – банковское учреждение – государство, которая бы позволила получить доступ к кредитным ресурсам широкому кругу производителей, максимально удешевить их стоимость, обеспечить эффективное использование бюджетных средств.

Ключевые слова: банковское кредитование, льготный кредит, процентная ставка, целевое назначение, заемщик.

Постановка проблеми. Основним джерелом фінансових ресурсів для більшості аграрних підприємств є власні кошти, розмір яких не дає змоги останнім повною мірою забезпечити не те що розвиток, а й, власне, безбиткову діяльність. Кредитні ресурси під відповідний відсоток підприємства залучають для реорганізацій, перепрофілювання, фінансування діяльності та на розвиток. Банківська система є практично єдиним кредитором галузі, а рівень забезпеченості кредитами залежить від багатьох чинників. Без залучення банківських кредитів аграрні підприємства не мають змоги дотримуватися технологій виробництва продукції.

Проаналізувавши стан і динаміку вливання кредитних ресурсів в економіку регіону, можна спроєктувати напрями вирішення проблеми небажання банківських установ надавати ресурси відповідним товаровиробникам, можливість залучення для цього бюджетних ресурсів та ефективно їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних і зарубіжних науковців широко висвітлюється стан розвитку кредитного ринку з основною метою – визначити тенденції на основі ретроспективного погляду. Так, провідні спеціалісти ННЦ «Інститут аграрної економіки НААН» П. А. Стецюк [7–9] та О. Є. Гудзь [2] висвітлюють стан, проблеми та основні шляхи їх подолання у сфері забезпеченості фінансовими ресурсами, хоча зазначають що «українські банки вважають аграрний сектор економіки найбільш привабливим і перспективним об'єктом кредитування. Але готові кредитувати лише ті сільськогосподарські підприємства, які обробляють 3-50 тис. га сільськогосподарських угідь, тобто більше 80% їх загальної кількості туди не попадають» [7, с. 136]. Своїми працями про стан та напрями

покращання банківського кредитування аграрних підприємств відомі В. Андрійчук, М. Безуглий [1], М. Дем'яненко [3], Ю. Лупенко [5], С. Онисько [6], Г. Черевко [10] та ін.

Вважаємо за доцільне давати характеристику наявного стану проблеми та виокремити шляхи покращання за регіональною ознакою, оскільки кожен регіон має свої особливості кредитного забезпечення АПК.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягала в з'ясуванні стану банківського кредитування, аналізі його достатності та формуванні пропозицій щодо вдосконалення процесу взаємовідносин між сторонами кредитного процесу.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий комплекс – це галузь економіки, яка відчуває найбільшу потребу в кредитних ресурсах, особливо короткострокових для забезпечення виробничих потреб. Водночас агропромислове виробництво є прибутковим із доброю, позитивною динамікою. У 2014 р. тільки сільськогосподарські підприємства Львівської області отримали 1254,6 млн грн прибутку до оподаткування, а рівень рентабельності усієї діяльності склав 36%, що суттєво відрізняється від показників 2012 р. (2,3%) [4]. Навіть за таких сприятливих умов галузь не є цікавою для банківських установ.

Більша частина коштів, які спрямовані на забезпечення виробничої та іншої діяльності, – це власні кошти. За даними Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА, у 2014 р. кредити отримало лише 16 підприємств, що на 13 підприємств менше, ніж у 2012 році. При цьому необхідно зазначити, що лівову частку кредитів залучили підприємства переробної сфери та птахофабрики, де цикл виробництва значно коротший та й діяльність містить менше ризиків.

Суттєво на зменшення обсягів кредитування аграрних підприємств впливає непослідовна та непрозора державна політика.

Розглянемо кількість кредитів, отриманих агроформуваннями Львівської області за останні три роки.

Таблиця 1

**Залучено кредитів підприємствами АПК Львівської області
(станом на кінець року), млн грн***

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення, +, –
Короткострокові кредити	356,9	373,4	449,7	92,8
Середньострокові кредити	-	10,4	-	0
Довгострокові кредити	5	-	-	-5
Всього	361,9	383,8	449,7	87,8

*Розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА.

Як бачимо з табл. 1, обсяг залучених банківських кредитів у 2014 р. порівняно з 2012 р. збільшився на 87,8 млн грн. Таке зростання відбулося за рахунок збільшення обсягів залучених короткотермінових кредитів. Приріст короткострокового кредитування становив 92,8 млн грн. При цьому підприємства АПК середньострокові кредити залучали лише у 2013 р. на суму 10,4 млн грн, а довгострокові – лише у 2012 р. – 5 млн грн.

Короткострокові кредити – найважливіші для виробників, оскільки використовуються для виробничих потреб. Зменшується креди-

тування безпосереднього виробництва продукції рослинництва й тваринництва. Сума короткострокових позик зменшилася на зазначені потреби у 2014 р. проти 2012 р. на 22201,0 тис. грн, а в структурі кредитування – на 1,6%.

Акцент у банківському кредитуванні суттєво змістився у бік переробної галузі. Сума короткострокових кредитів, виділених переробним підприємствам, збільшилася за досліджуваний період на 119160,0 тис. грн, а в структурі використання короткострокових кредитів їх частка зросла на 17,9% (табл. 2).

Таблиця 2

**Розподіл короткострокових кредитів за галузями АПК
(станом на кінець року), тис. грн***

Показник	2012 р.		2013 р.		2014 р.		Відхилення, +, –	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Переробка	148840,0	41,7	140000,0	37,6	268000	59,6	119160,0	17,9
С.-г. виробництво	195621,0	54,8	229574,1	61,6	173420	38,6	-22201,0	-16,2
Птахівництво	12460,0	3,5	3095,0	0,8	8322	1,9	-4138,0	-1,6
Разом	356921,0	100	372669,1	100	449742	100	92821,0	0

*Розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА.

Дещо зменшилася сума короткострокових позик, які виділяли галузі птахівництва. У 2014 р. сума короткострокових кредитів, спрямованих у цю галузь, стала меншою на 4138,0 тис. грн, а в структурі кредитування їх частка спала на 1,6%.

Кредитування підприємств АПК здійснюють банківські установи Львівської області. На жаль, для них це не є пріоритетним на-

прямом використанні кредитних ресурсів (табл. 3).

Більшість банківських установ, які кредитували АПК у 2012-2014 рр., виділяли або невеликі суми кредитних ресурсів, або здійснювали кредитування періодично. Найбільшим кредитором аграрних підприємств є КБ «Південний». За три роки він виділив 921000 тис. грн кредитних ресурсів для

потреб підприємств АПК. Доцільно зазначити, що основними його позичальниками ви-

ступають ТзОВ «Радехівський цукор» та ПП «Західний Буг».

Таблиця 3

**Залучено кредитів підприємствами АПК Львівської області у розрізі банків
(станом на кінець року)***

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Разом за три роки	
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	тис. грн	частка, %
Ощадний банк	20809	17380	6922	45111	3,8
Укрсиббанк	84600	16500		101100	8,5
Райффайзен Банк Аваль	7900	6525	5300	19725	1,7
ПроКредит Банк	1700	3873	4800	10373	0,9
ЕРСТЕ банк	5300			5300	0,4
Укрсоцбанк	430			430	0,0
Креді Агріколь банк	3994	650	200	4844	0,4
Кредобанк	10183	5695		15878	1,3
Південний	203000	300000	418000	921000	77,6
ОКСІБанк	3180	6880	1500	11560	1,0
VІВВ Банк	14000			14000	1,2
Всеукраїнський акціонерний банк	4818,1	4818		9636,1	0,8
Златобанк	2000	2200		4200	0,4
АБ Київська Русь		4000		4000	0,3
Юнікредит банк		100		100	0,0
ПАТ «Фінансова ініціатива»		15223		15223	1,3
АТ Піреус			4400	4400	0,4
Всього	361914	383844	441122	1186880	100

*Розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА.

Другим за обсягами кредитних ресурсів, виділених підприємствам АПК, є Укрсиббанк. За три останні роки банк прокредитував такі підприємства на 101100 тис. грн, що у понад 9 разів менше, ніж КБ «Південний».

Важливим показником у взаємовідносинах підприємств з банківськими установами є вартість кредитних ресурсів. Основа визначення вартості кредитних ресурсів для комерційних банків – облікова ставка НБУ. На жаль, протягом останніх трьох років НБУ сім разів змінював облікову ставку. Вона коливалася від 6,5% до 30% і на сьогоднішній день становить 22%. Підвищення облікової ставки в умовах кризи лише здорожчує вартість кредитних ресурсів, а це у свою чергу не сприяє оздоровленню економіки. Світовий досвід вказує на те, що центральні банки

економічно розвинутих країн зменшували облікову ставку у кризових умовах і це давало позитивну динаміку розвитку економіки.

Аналізуючи вартість кредитних ресурсів у період дії облікової ставки НБУ в розмірі 30%, ми дійшли висновку, що прямого впливу на вартість кредитів, які надавали банківські установи позичальникам, ставка НБУ не мала. Банківські установи надавали позики в цей період у середньому під 21,5% річних.

За досліджуваний період мінімальна ставка за гривневими кредитами у 2012 р. становила 17,5% (АТ «Ощадбанк»), а у 2014 р. – 17% (АТ «Ощадбанк») (табл. 4). Максимальна ставка за гривневими кредитами у 2012 р. становила 24% (ПАТ «Креді Агріколь Банк»), а у 2013 р. – 27% (АТ «Ощадбанк»). Збільшилася максимальна ставка на 3%.

Отже, середня ставка за гривневими кредитами становила у 2012 р. 20,4%, у 2013 р. – 20,7% та 20,4% у 2014 році. Як відомо, вартість кредитних ресурсів є основою у виборі

кредитної установи та можливості залучення кредитних ресурсів. Для більшої доступності кредитних ресурсів держава передбачає спеціальні програми їх здешевлення.

Таблиця 4

**Вартість кредитних ресурсів, залучених підприємствами АПК Львівської області
(станом на кінець року)***

Відсоткова ставка	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення, +, –
Min	17,5% – АТ «Ощадбанк»	17% – ПАТ «Фінансова ініціатива»	17% – АТ «Ощадбанк»	2,7
Max	24% – ПАТ «Креді Агріколь Банк»	23% – АТ «Про Кредит Банк»	27% – АТ «Ощадбанк»	3,0
Середньорічна	20,4%	20,7%	20,4%	-

*Розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА.

Як зазначено, аграрні підприємства в порядку конкурсу можуть претендувати на часткову компенсацію вартості кредитів. У період дослідження товаровиробники представляли у Департаменти агропромислового розвитку відповідних адміністрацій необхідні документи для отримання часткової компенсації вартості кредитів. Такі кредити надаються як у національній, так і іноземних валютах.

На жаль, у 2013–2014 рр. було призупинено фінансування державної програми з часткової компенсації вартості кредитних ресурсів з державного бюджету. Аграрні підприємства Львівської області отримували таку компенсацію лише з обласного бюджету, але її розмір був несуттєвим.

Обсяги фінансування з державного бюджету можемо оцінити за період 2010–2012 рр. (табл. 5).

Таблиця 5

**Обсяги та ставки пільгового кредитування аграрних підприємств
Львівської області***

Показник	2010 р.		2011 р.		2012 р.		Відхилення, +, –	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Нарахована сума плати за кредит, усього	36581,0	100	30316,3	100	27082,8	100	-9498,2	-
Сума, яку сплатив позичальник	12389,5	33,9	3378,1	11,1	5163,5	19,1	-7226,0	-14,8
Сума, яка підлягала відшкодуванню	24191,5	66,1	26938,2	88,9	21919,2	80,9	-2272,3	14,8

*Розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА.

Аналіз показників табл. 5 дає змогу упевнитися в тому, що визначальним у кредитуванні АПК є процес здешевлення кредитів. Це цілком зрозуміло, адже в середньому аграрні підприємства сплачували 22,3% вартості кредитних ресурсів. Для аграріїв – це суттєве зменшення відсоткової ставки. Обсяг пільгового кредитування істотно залежить від обсягу коштів, передбачених державним

бюджетом на пільгове кредитування, а це категорія нестабільна.

Негативним моментом у реалізації зазначеної програми є те, що доступ до пільгових кредитів мають не ті підприємства, які найбільше потребують дешевих кредитних ресурсів, а великі кредитоспроможні позичальники. У 2010–2012 рр. лівову частку пільгових кредитів отримали не виробники сільсько-

господарської продукції, а переробні підприємства. Позиція банківських установ у цьому питанні зрозуміла – кредитували найбільш кредитоспроможні підприємства. При цьому незрозумілою є позиція держави, оскільки бюджетні ресурси витрачаються неефективно. Програму створювали для полегшення доступу саме сільськогосподарських підприємств до кредитних ресурсів та зменшення їхньої вартості. У 2015 р. програма часткової компенсації знову запрацювала. Уряд виділив для цього фінансові ресурси, але їх розмір є дуже незначним. Так, для Львівської області передбачено фінансування за цим напрямом на суму лише 6,5 млн грн.

Висновки. Ефективна діяльність аграрних, зокрема сільськогосподарських, товаровиробників неможлива без використання позичених коштів. При цьому необхідно

сформувати таку систему взаємовідносин *виробник – банківська установа – держава*, яка б давала змогу широкому колу виробників мати доступ до кредитних ресурсів, максимально здешевити їх вартість, забезпечити ефективне використання бюджетних коштів. З цією метою необхідно:

- обмежити доступ переробних підприємств до пільгових кредитів;
- розвивати кредитну інфраструктуру, наприклад, через створення системи кооперативних банків;
- розповсюдити дію програми часткової компенсації відсоткових ставок на кредити, які надають кредитні спілки;
- спростити процедуру конкурсного відбору підприємств – претендентів на часткову компенсацію вартості кредитних ресурсів та зробити її максимально прозорою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Безуглий М. Д. Виступ на Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири розвитку аграрного сектору економіки України до 2020 року» / М. Д. Безуглий // *Економіка АПК*. – 2012. – № 10. – С. 7–13.
2. Гудзь О. Є. Забезпечення сільськогосподарських підприємств кредитними ресурсами / О. Є. Гудзь // *Економіка АПК*. – 2010. – № 1. – С. 86–90.
3. Дем'яненко М. Я. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектора АПК / М. Я. Дем'яненко. – К. : ННЦІАЕ, 2004. – 320 с.
4. Економічні результати сільськогосподарського виробництва у Львівській області у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.ukrstat.gov.ua>.
5. Лупенко Ю. О. Основні засади становлення та функціонування іпотечного кредитування аграрного сектору економіки : [довідь] [Електронний ресурс] / Ю. О. Лупенко // Всеукраїнська нарада «Стан та перспективи розвитку агрострахування і кредитування підприємств АПК» / Міністерство аграрної політики і продовольства України ; ННЦ "Інститут аграрної економіки», Київ, 5-6 квітня 2012 р. – Режим доступу : <http://iae.faaf.org.ua/images/iae/agrostrah/lupenko.pdf>.
6. Онисько С. Парадигма сучасного стану кредитування діяльності аграрних підприємств / С. Онисько, І. Грубінка, Р. Содома // *Аграрна економіка*. – 2015. – Т. 8, № 1–2. – С. 31–38.
7. Стецюк П. А. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк // *Облік і фінанси АПК*. – 2011. – №4. – С. 134–137.
8. Стецюк П. А. Трансформація матриці банківського кредитування сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк, О. Є. Гудзь, А. В. Войтюк // *Економіка АПК*. – 2013. – № 12. – С. 49–55.
9. Стецюк П. А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва / П. А. Стецюк, О. Є. Гудзь // *Економіка АПК*. – 2012. – № 4. – С. 73–78.
10. Черевко Г. Диверсифікація шляхів і форм кредитування сільськогосподарських виробників України у формуванні ними матеріально-технічної бази / Г. Черевко, А. Іванов, С. Крунич // *Аграрна економіка*. – 2015. – Т. 8, № 1–2. – С. 26–33.

